

ע"ד "המנינים המשותפים"

נתבקשתי מתלמידי ומחברי לחו"ד בכתב ע"ד ההנהגה המחודשת שהנהיגו במקצת בתי-כנסת "אורטודוקסים" לכבד לנשים במקצת מהעליות, וכן שימשו הנשים כ"ש"ן" לפסד"ז ולפרקי התהלים של קבלת שבת, ואף הדפיסו קונטרס מיוחד של פסקי-הלכה עבור מנינים אלו עם מראי-מקומות מראשונים ומאחרונים על כל סעיף וסעיף, ולפי דעת המחדשים, הכל אצלם נעשה "עפ"י ההלכה", כאשר האריכו לברר במאמריהם.

לדעתי, לא כל אברך שלמד בישיבה, או אפילו בכולל, או אפילו שהוסמך לרב, רשאי לחו"ד בפסק הלכה. דלהחשב "חכם שהגיע להוראה" בעיני לא רק שיהא לאדם ידיעות בכהת"כ, אלא גם שיהא האדם מאוזן בתלמודו. והשוה מש"כ בזה רבנו הגריד"ס ז"ל בשנת תש"ך (בס' דברי השקפה, עמ' רמ"ג) שזמן הישיבות יוצאים לומדי תורה ושומרי מצות עד כדי דקדוק בקוצו של יוד של המסורה... בני תורה הלנים בעומקה של הלכה... אני מצטער על שלש תופעות שליליות... עוד לא זכינו לחנך גדולי תורה אמתיים שעליהם נתגאה. יש חוגי תורה וגם תלמידי חכמים, ואין אנשי קומה תורתית. הניצנים נראו בארץ, אבל עוד לא פרחו הגפן בכל תפארתה... מצד אחד נוטים המה, צעירי אמריקא, לפעמים לקיצוניות מופרזת המבהילה בשחצנותה, ולעתים תכופות מתנועעים המה בכיוון מהופך, ומסכימים לזויתורים ולהליכה בדרך ההתנגדות הקלה. במלה אחת, נבוכים המה בשבילי היהדות, ומבוכה זו היא בת תפיסת עולם וחויית עולם בלתי משוכללות. ועי' מש"כ (בס' גנת אגוז עמ' ס"ג), בשם הסבא קדישא שטען נגד תלמידי הישיבות הליטאיות

שאינם מאוזנים, שמקילים בחמורות, ומחמירים בקלות, ועוד הבאנו שמה טענת רבינו הגריד"ס על אדם גדול אחד שהחמיר לאסור דג הטונא והקיל להשיא אשת איש בלי גט.

וידוע שבתקופת ועד ארבע הארצות היתה תקנה שלא להדפיס שום ספר בהלכה בלי הסכמה מגדולי התורה. ובתשובות מנחת שלמה (ח"א סי' ח') הדפיס הגאון המנוח רש"ז אויערבאך ז"ל את תשובתו הידועה בנדון רופא שנקרא לחולה מסוכן בשבת, אם רשאי לחזור לביתו ע"י חילול שבת דאורייתא [בה הוא חולק על דעת הגאון רמ"פ ז"ל בעהמ"ס אגר"מ], וכתב בהערה שבתחילת התשובה, הנני מפרסם מאמר זה לאחר שהגאון הנ"ל שליט"א נתן לי רשות על כך. הרי שיש הנהגות של דרך ארץ אפילו בעניני פרסומי פסקי הלכה, שלפעמים מן הנכון אפילו לגדולים ליטול רשות מגדולים מהם לחוות את דעתם.

והנה קרא כתיב, רוחי אשר עליך, ודברי אשר שמתי בפיו לא ימושו וגו'. ורגילים העולם לומר, שבאמריקא יש ביטוי באנגלית, שיש שני ענינים, יש את אות הדין (לעט"ר או"ו ט"ה ל"א) ויש רוח הדין (ס פיר י"ט או"ו ט"ה ל"א), ורוחי אשר עליך הכונה על רוח התורה ורוח ההלכה, ודברי אשר שמתי בפיו הכונה היא על "אות הדין", ועצם ההלכה, ולהנהיג הנהגות חדשות לא מספיק שיהי' לפי "אות הדין", אלא בעיני שתהיה ההנהגה המחודשת גם כפי רוח ההלכה, ולזה בעיני הסכמת גדולי התורה שיש להם ידיעות בכה"ת כולה, ואשר ממילא הם יכולים להבין מה היא רוח ההלכה.

במס' שבת (כג.) למדו מהפסוק שאל אביך ויגדך וגו' שיש חובה לציית לתקנות חכמים, ואשר לפיכך אפשר לברך בנוסח של אקב"ו אפילו אמצוה דרבנן. ומקשים העולם, והלא מקרא זה גופא (דשאל אביך ויגדך) איננו מתרי"ג מצוות התורה, והיאך למדו מכאן חובה לציית לתקנות שמדבריהם. והנראה לומר בזה

שעיקר המחייב לנהוג עפ"י תקנות דרבנן הוא מכח מצות ואהבת את ד' אלקיך, שהיא לא רק מחובות הלבבות, שירגיש כל אדם אהבה אליו ית' בלבו, אלא אף מחובות האברים, שמחוייבים אנו לעשות פעולות להראות אהבתנו לשי"ת, וכמו מי שרוצה להראות שאוהב להוריו, או לאשתו, עושה פעולות לההנות אותם אע"פ שלא נתבקש לעשותם, כן הדבר כלפי הקב"ה. ובשה"ש כתיב, כי טובים דודיך מיין, והבינו בזה בגמ' (ע"ז לה.) שחביבים דברי סופרים יותר מיינה של תורה, והכונה בכאן (בדברי סופרים) למצוות דרבנן, והם כולם בבחינת "דודיך", כלומר, להראות אהבתנו אליו ית', ולזה אנו עושים פעולות אשר לא נצטוינו עליהן (מאתו ית'), אלא שאנו מבינים מעצמנו שזאת ההנהגה תגרום, כביכול, לנחת רוח לו ית'.

[ויסוד זה מבואר הוא בס' מסילת ישרים (סוף פי"ח) בבאור מדת החסידות, דשרש החסידות הוא משז"ל אשרי אדם שעמלו בתורה ועושה נחת רוח ליוצרו, והענין הוא... מי שאוהב את הבורא ית"ש אהבה אמתית... יקרה לו כמו שיקרה אל בן אוהב אביו, שאילו יגלה אביו את דעתו גלוי מעט שהוא חפץ בדבר מן הדברים, כבר ירבה הבן בדבר ההוא ובמעשה ההוא כל מה שיוכל, ואע"פ שלא אמרו אביו אלא פעם אחת ובחצי דבור, הנה די לאותו הבן להבין היכן דעתו של אביו נוטה לעשות לו, גם את אשר לא אמר לו בפירוש, כיון שיוכל לדון בעצמו שיהיה הדבר ההוא נחת רוח לפניו, ולא ימתין שיצוהו יותר בפירוש, או שיאמר לו פעם אחרת, והנה דבר זה אנחנו רואים בעינינו שיוולד בכל עת ובכל שעה בין כל אוהב וריע, בין איש לאשתו, בין אב ובנו. כללו של דבר, בין כל מי שהאהבה ביניהם עזה באמת... שממה שנצטוה ידן על דעת המצוה, וישתדל לעשות לו מה שיוכל לדון שיהיה לו לנחת, והנה כמקרה הזה יקרה למי שאוהב את בוראו ג"כ אהבה נאמנת וכו'].

ולזה ביארו בגמ' שבת הנ"ל, היאך אפשר לנו לקבוע מה יגרום לו ית' נח"ר, דיש, למשל, טפשים שכאלה שרוצים להתנדב ולעשות לפנים משורת הדין, ולעשות "בריתה" על תינוקת ביום השמיני, וכיוצ"ב, לזה הורונו ז"ל, שאל אביך ויגדך, שגדולי התורה המוכרים, שיש להם ידיעה בכהת"כ, הם יכולים להבין את ה"רוחי אשר עליך", ולקבוע איזו הנהגה תגרום כביכול לנח"ר אליו ית', ואיזו לא.

[ועי' הערה צ"ח שבספר רבנו (האנגלי) "המוח ההלכתי" שנכון שהקב"ה מחבב חידושי תורה, וכהבנת הילקו"ש עה"פ (בשירת דבורה) יבחר א' חדשים אז לחם שערים, שמפני שהקב"ה (אלקים לשון קודש) בוחר בחידו"ת, לפיכך עושים בישיבות (בשערים המצויינים בהלכה) מלחמתה של תורה (בכדי לחדש), מכ"מ, מעיקרי האמונה שלנו הוא, שזאת התורה לא תהא מוחלפת, וטעם ד"ז, כאשר ביארו שני הגאונים – הגר"ח מוואלאז'ין בס' נפש החיים ובעל התניא בספרו, שהתורה היא היא חכמתו של הקב"ה, והוא וחכמתו אחד, ולגבי קוב"ה כתיב – אני ד' לא שניתי, ששינויים חלים רק בנבראים, ולא בבורא עצמו, וממילא א"א שיחול שום שינוי בדברי תורה (וכאשר בארנו בהקדמה להס' גינת אגוז מכתבי רבינו ומדרשותיו), וקו דק הוא המבדיל בין חידוש לשינוי, ולזה צריכים ת"ח גדול להבחין ביניהם.]

והנה בתחילת תנועת הריפורם הנהיגו רבנים ת"ח, עפ"י המבואר בשו"ע, שהיות שאין הקב"ה מואס בתפילת הרבים, ובתפילה בציבור אין צורך שיגישו המלאכים את התפילות אליו ית', לפיכך מותר להתפלל אפילו בלע"ז של שפת המדינה (וורנקיול"ר [עי' גמ' סוטה לג ע"א ובס' תמים דעים להראב"ד]) והנהיגו להתפלל בציבור בגרמנית, כדי שיבינו המתפללים בטוב את תוכן התפילות. וכן הנהיגו ע"פ המובא בשו"ע או"ח (של"ח ס"ב) שהיות דקיי"ל ששבות דשבות במקום מצוה מותרת, שבמקום שתמיד מנגנים בכלי שיר

בסעודת שבע-ברכות, מותר לבקש מהנכרי שינגן בכלי שיר בשבת בסעודת מצוה של שבע-ברכות, ועפ"ז הנהיגו הם לבקש מנכרי לנגן בארג"ל באמצע התפילות בשבת, שע"י כן יעלו את התפילות לדרגה יותר גבוהה, והחליטו הרבנים ההם שאין מן הצורך לשאול עצה אצל גדולי הדור ההוא, כי הלא את הכל עשו עפ"י ההלכה המפורשת בשו"ע.

אלא שטעו בזה, שכידוע זה ה' תחילת תנועת הריפורם, שלבסוף עזבו לגמרי את דרך השו"ע דלהנהיג הנהגות מחודשות שכאלו צריכים הסכמת גדולי התורה, ולא מספיק שסתם ת"ח חיפש בשו"ע ומצא שהנהגה מתאימה עם "ההלכה", דלהנהיג הנהגה מחודשת בעינין שיהא לשם אהבת ד', בבחינת "דודיך", שיהא לשם שמים (במוטיבציה טהורה) ושיהא לפי רוח התורה, וכאמור. [וע' מש"כ בס' מפניני הרב, בערך קבוצי תפילה לנשים אות א' בשם רבנו, ז"ל, שאמר שהוא נמנע מלומר לשון איסור בזה, אלא שה' אומר שד"ז (קבוצי תפילה לנשים) אין רוח חכמים נוחה הימנו. והנהגים כן עושים שלא ברצון חכמים, ושאימירה זו צריכה להיות מספיק סיבה שלא לנהוג בזה. ואולי כונתו למש"כ כאן.]

והנה דבר ידוע הוא שע"פ רוב, המניע להנהגות אלו המחודשות הוא הרצון לתקן את אשר "עיוותו רבותינו" משך כל הדורות – לקפח את הנשים מזכויותיהן במנעם מהן מלשמש כש"ץ ומלעלות לתורה, ודבר ידוע הוא שטענה זו טענו הצדוקים שבזמן התנאים נגד החכמים, שהתורה מקפחת את זכויות הנשים בעניני ירושה, וע"כ טענו שעכ"פ תירש הבת עם בת הבן (ב"ב קטז:), ודברים קשים אמרו עליהם התנאים, וכמה וכמה מהדעות וההנהגות של הצדוקים שמדורות הראשונים תפסו המינים (אשר הם הנוצרים הראשונים) [ולדוגמא, שחג השבועות תמיד יהי' ביום הראשון, ועוד ועוד]. ומבואר בגמ' שבת (קטז:) שהנוצרים

הראשונים היו פוסקים (נגד דין תורה) שבן ובת יורשים כאחת, וכבר העיר על כך (הקשר וההמשך הזה מן הצדוקים אל המינים והנוצרים הראשונים) הגאון בעל צפנת פענח (בתשו' (נוא יארק) סי' שי"ג), שהנוצרים ירשו שיטתם זו מהצדוקים. ומוטיבציה שכזו להנהיג הנהגות מחודשות בודאי פסולה היא, כידוע לנו מההיסטוריה. פוק חזי מה ה' סופם של הצדוקים, ומה ה' סופם של הנוצרים הראשונים.

אכן נראה שלא רק המניע להנהגות האלו פסול הוא, אלא אפילו אם המניע במקרה מסויים אינו פסול, אף עצם תוכן ההנהגות איננו נכון, שהרוצה לדעת אם אשה מותרת לשמש כש"ץ עבור קבלת שבת, ומסתכל בשו"ע או"ח הל' קבלת שבת ולא מצא כלום, ומחליט עפ"י שאין כאן מניעה "הלכתית", טועה הוא, דלכל שאלה צריכים להסתכל ולדון מכל הצדדים ומכל ההיבטים, ומבואר בגמ' מגילה (כג.) שאשה לא תקרא בתורה מפני כבוד הציבור, וכבר ביארנו במאמרנו בזה (האם נשים כשרות לשמש כרבנים, נמצא על האינטרנט בתורה-וועב. והוכפלו הדברים במאמרי השני שבקונטרס חקירה (פלטבוש) חוברת י"א, במאמר נשים רבנים?) שהפשט הוא, שכל אדם נברא בצלם א', ונצטוונו (מקרא דכתיב והלכת בדרכיו) לשמור על הצלם ההוא שלא לקלקלו, (עמש"כ בזה בספר היוכל רב חסד ח"ב), וחלק מתארי ד' הוא שהשי"ת הוא קל מסתתר, ועלינו לנהוג – כל היכא דאפשר – באלמוניות (אנונימיטי בלע"ז), ונקודה זו החשובה עומדת בנגוד גמור לכל השקפת אנשי אמריקא, שהכל מעונינים בפרסומת, ובנ"א מוכנים לומר לעיתונאי – תכתוב עלי מה שתרצה – הן לשבח הן לגנאי, ובלבד שתדפיס את תמונתי עם שמי הנכון, שישמעו הכל ממני (כן העיר בזה רבנו הגריד"ס, ז"ל), ואף שלפעמים אין לנו ברירה, וצריכים לעשות איזה ענין בפרסום, דבעינן מלך, וראש ממשלה, ונשיא לקהילה, וש"ץ וכו', [שגם אצל הקב"ה מצינו לפעמים שיוצא מגדרו, ולא נוהג כתמיד בבחינת קל מסתתר, אלא נוהג לפעמים בגילוי שכינה], ע"ז אמרה תורה – שום תשים עליך מלך, וע"ז דרשו התנאים

– מלך, ולא מלכה, שמספיק מה שגברים צריכים לפעמים להתפשר על מדת הצניעות שלהם, ואין לנו לתבוע מהנשים שיתפשרו אף הן על הצניעות שלהן. ואין הדבר קשור כלל לזה שבימינו יש אצלנו נשים מלומדות שלומדות ברמה יותר גבוהה מאשר בימי קדם, דחשיבות הצניעות בודאי עדיין במקומה עומדת. [ועמש"כ מזה בס' נפש הרב (עמ' רפ"א) ובס' ארץ הצבי (סי' י"ב אות י"ב), וע"ע בספר נפה"ר (עמ' צ) ע"ד מינוי הגב' גולדה מאיר לראש הממשלה.] ובודאי אם אין שמה במנין גבר שיודע לקרות בתורה, יש לנו לבקש מאשה שתקרא היא, אבל אין זה מן הנכון מטעם כבוד הציבור, שבזה שמכריחים לאשה לעבור על מדת הצניעות שלה, ולקרוא בתורה ברבים, מראים על הציבור שאין שמה גברים שיודעים לקרות. [ולא יועיל מה שהציבור ימחלו על כבודם, דאפילו לדעת האחרונים הסוברים שלקרות בציבור בחומש מועילה מחילת הציבור, כאן לגבי אשה לקרות בתורה, עיקר הקפידא מתחיל מצד האשה – שלא תצטרך להתפשר על מדת הצניעות שלה, וכאמור, ומכח אותה מדת הצניעות דבר פשוט הוא שאין הדבר נכון שתשמש האשה כש"ץ לפסד"ז או לקבלת שבת או לקרוא את הכתובה תחת החופה, כאשר כבר בארנו (במאמרנו הנ"ל).] [ועי' מש"כ במאמרנו צאי לך בעקבי הצאן, אות ה'.]

ובנוגע להנהגות אלו, אף אם יאמר מי שהוא שיש לפקפק על מה שכתבנו לעיל, למעשה לא שמענו שהסכים להן אף אחד מגדולי הדור המוכרים, לקבוע שמתאימים את רוח התורה, ועל קונטרס פסקי ההלכה הנ"ל אין שום הסכמה משום ת"ח המוכר כפוסק, ותוכן ההנהגות סותר למדת הצניעות הדרושה מהנשים, ואסור לנו להנהיג הנהגות חדשות באופן שיוציאו לעז על הדורות הראשונים – להראות כאילו "רבותינו לא נהגו כהוגן בקפחם זכויות הנשים", וכפי הידוע לנו מההסטוריה, חידוש הנהגות שכאלו (שמבלי הסכמת גדולי הדור) עלול להביא לידי קלקול ולידי ריפורם, ד' יצילנו.

ודברי רבינו ז"ל [בדרשתו בענין קביעות המועדים ע"פ הראייה (דברי הרב, עמ' ל"ג)] צועקים בקול על כל כגון זה, וז"ל שמה, שאוכלסי ישראל בכל תפוצות הגולה התיחסו לתו פעות חדשות... בכבוד ראש ורצינות מרובה. מעולם לא אחז את העם... בולמוס של היסטריה. העדים... לא לקחו גדולה לעצמם לקדש את החודש ולקבוע תקופה חדשה... התובעת בדיקת ערכים עתיקים שנמסרו לנו מדור דור. מעולם לא קפץ על העדים שגעון המוני המביא את האדם לידי בעיטה במסורת אבות וקדשי האומה... אלא היה הולך לבית הועד להעיד לפני חברי הסנהדרין... וחכמי הסנהדרין ישבו על כסאות למשפט... ועיניהם נעוצות בעתיד הקרוב והרחוק, וכולם אומרים הבו למסורת אבות... הבו לקדשי האומה כבוד ועוז... וחברי בית הועד... בחנו את מקרי הזמן ומאורעות ההיסטוריה, אם ראויים ומוכשרים המה לקידוש, כי היטב ידעו חכמים הללו את כל הסכנה הכרוכה בשגגה היסטורית והשקפת עולם משובשת. טעות כזו ושגיאה מעין זו עלולות להחריב את העולם הישראלי, ולקעקע את בירת היהדות כולה. (עיי"ש עוד מזה באריכות).

ומשך כל הדורות מעולם לא שמענו ולא ראינו שינהגו כזה בקהילות ישראל, ומסתמא טעם הגון היה בדבר, וכאשר כבר ביארנו לעיל, וענין המסורה והמנהג נקודה חשובה היא עד מאד, בשמירת המצוות ובהכרעת ההלכה, [כמבואר במאמרנו בעקבי הצאן, אות וא"ו].

ובר מן דין ובר מן דין, מן הנכון להזכיר מש"כ במאמרנו צאי לך בעקבי הצאן (אות י"א) בשם רבנו, ז"ל, שכל דבר שנהפך להיות סמל להריסת הדת, אפילו אם באמת עפ"י הלכה אין בו איסור מצד עצמו, אכן זה גופא שנהפך להיות סמל לפריצת גדר והריסת הדת, זה גופא גורם לכך שיהי' אסור, [וכבר כתבנו בזה בס' נפש הרב (עמ' רל"ג)], ודבר ידוע ומפורסם הוא שהריפורמים והקונסרביטיביים פרצו את הגדר בצרפם נשים

למנין, ובמנותם נשים לרבנות, ובעליית הנשים לתורה, ופשיטא ש אסור לחקות בזה את המינים. (ע' משנה

חולין דף מ"א.)

צבי שכטר (שבט תשע"ד)